

Η συνομολόγηση δανείου σε ελβετικό φράγκο, Κριτικός σχολιασμός της πρόσφατης νομολογίας.

Κυζητάκος Δημήτριος, Προπτυχιακός φοιτήτης,
Τμήμα Νομικής, Ευρωπαϊκό Παν/μιο Κύπρου.

Στο παρόν άρθρο εξετάζεται το θέμα της σύναψης δανείου με όρο αποπληρωμής σε εγχώριο νόμισμα, αλλά με βάση την εκάστοτε ισοτιμία του με το ελβετικό φράγκο. Οι καταναλωτές, λοιπόν, παρασυρόμενοι από το χαμηλό επιτόκιο έσπευσαν να συνάψουν τα εν λόγω δάνεια, αγνοώντας τους κινδύνους που διέτρεχαν λόγω του σχετικού όρου που καθόριζε το ύψος της εκάστοτε δόσης σύμφωνα με την τρέχουσα κάθε φορά ισοτιμία. Το αποτέλεσμα ήταν το ελβετικό φράγκο να ενδυναμώνεται συνεχώς έναντι του ευρώ και οι καταναλωτές να πρέπει να καταβάλλουν συνεχώς μεγαλύτερα ποσά για να εξοφλήσουν τις οφειλόμενες δανειακές δόσεις. Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί μια κριτική προσέγγιση του εν λόγω θέματος με βάση την νομολογία του ΔΕΕ και των ελληνικών δικαστηρίων αλλά και την θεωρία. Πιο συγκεκριμένα, σε πρώτο στάδιο αναφέρονται τα βασικά στοιχεία που βοηθούν στην κατανόηση του προβλήματος που δημιουργήθηκε λόγω του υπό εξέταση συμβατικού όρου. Έπειτα, ακολουθεί εκτενής αναφορά τόσο στην νομολογία του ΔΕΕ όσο και στην αντίστοιχη των ελληνικών δικαστηρίων, προκειμένου να εξεταστεί η αντιμετώπιση του θέματος από την δικαιοσύνη. Τέλος, έπεται ο σχολιασμός των αποφάσεων σύμφωνα και με την θεωρία, ώστε να ελεγχθεί η ορθότητα της θέσης ότι ο σχετικός όρος είναι καταχρηστικός και άρα άκυρος.

Οι όροι χορήγησης δανείων από τις τράπεζες απασχόλησαν ιδιαίτερα τη δικαιοσύνη, ελληνική και ευρωπαϊκή. Στην επικαιρότητα, μεταξύ άλλων, βρίσκεται ο όρος (ή ρήτρα) που θέτουν οι τράπεζες, σύμφωνα με τον οποίο ο καταναλωτής υποχρεούται σε αποπληρωμή του δανείου στο εγχώριο νόμισμα, αλλά με βάση την ισοτιμία του με το ελβετικό φράγκο, προκειμένου να επωφεληθεί ο καταναλωτής από το μικρότερο επιτόκιο. Το μειωμένο ύψος του επιτοκίου οφείλεται στο χαμηλό επιτόκιο Libor (CHF) το οποίο είναι το αντίστοιχο διατραπεζικό επιτόκιο με βάση το ελβετικό φράγκο, με το οποίο πολλές τράπεζες, που ανήκουν στην αγορά του Λονδίνου, δανείζουν ή μία στην άλλη ακάλυπτα κεφάλαια που εκφράζονται σε ελβετικό φράγκο. Έτσι, οι τράπεζες δανείζονταν με χαμηλό επιτόκιο εκμεταλλευόμενες το χαμηλό επιτόκιο Libor(CHF) και χορηγούσαν ευνοϊκά (όπως τα παρουσίασαν) δάνεια στους καταναλωτές. Μετέπειτα όμως δημιουργήθηκαν αρκετά προβλήματα καθώς οι καταναλωτές δεν μπορούσαν να προβλέψουν τις συνέπειες που

θα είχε μια αλλαγή στην συναλλαγματική ισοτιμία (όπως και έγινε). Έτσι, με την συνεχή αύξηση της ισοτιμίας υπέρ του ελβετικού φράγκου, οι δανειολήπτες ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν στο τέλος πολύ μεγαλύτερο ποσό από αυτό που είχε υπολογιστεί κατά την ημέρα εκταμίευσης του κεφαλαίου. Αυτό συνέβη διότι κατά την αποπληρωμή των δόσεων ο δανειολήπτης βαρυνόταν με την διαφορά από την ισοτιμιακή μεταβολή, την προμήθεια της τράπεζας (αλλαγή από ευρώ σε ελβετικό φράγκο) και το επιτόκιο. Το αποτέλεσμα ήταν οι καταναλωτές να πληρώνουν κανονικά τις προβλεπόμενες δόσεις, αλλά το ποσό του κεφαλαίου που έπρεπε να αποπληρώσουν να αυξάνεται.

Πρόσφατα η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας έλαβε μία απόφαση σχετικά με την ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος, η οποία είναι άκρως αρνητική για τους δανειολήπτες που πήραν στεγαστικό δάνειο σε ελβετικά φράγκα. Πιο συγκεκριμένα, η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας απελευθέρωσε την ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος από το όριο του 1:

"με την συνεχή αύξηση της ισοτιμίας υπέρ του ελβετικού φράγκου, οι δανειολήπτες ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν στο τέλος πολύ μεγαλύτερο ποσό από αυτό που είχε υπολογιστεί κατά την ημέρα εκταμίευσης του κεφαλαίου"

1,20 που ήταν κλειδωμένη από το 2013. Η ισοτιμία από το 1,20 (δηλαδή ένα ευρώ για 1,20 ελβετικά φράγκα) κυμαίνεται πλέον στο 1,027 (δηλαδή 1 ευρώ για 1,027 ελβετικά φράγκα). Αυτή η εξέλιξη έχει ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η αποπληρωμή του δανειακού κεφαλαίου. Επιπροσθέτως, η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας μείωσε στο -0,75% το επιτόκιο του ελβετικού φράγκου, ενώ παράλληλα έθεσε μια νέα διακύμανση (range) για το τριμηνιαίο libor μεταξύ -1,25% και -0,25%. Όλες αυτές οι εξελίξεις έφεραν σε ακόμη δυσχερέστερη θέση τους ήδη ζημιωμένους δανειολήπτες.

Το ζήτημα λοιπόν της σύναψης δανείου σε νόμισμα διαφορετικό του εγχωρίου αποδείχτηκε ιδιαίτερα σημαντικό και χαρακτηριστικό είναι ότι απασχόλησε τόσο το ΔΕΕ όσο και την ελληνική νομολογία. Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν οι νομολογιακές θέσεις επί του θέματος και θα επιχειρηθεί μια κριτική αποτίμησή τους.

I. Η νομολογία του ΔΕΕ

Χαρακτηριστικό είναι ότι το θέμα της σύναψης δανείου σε νόμισμα διαφορετικό του εγχωρίου απασχόλησε ιδιαίτερα και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αφορμή την επίλυση ένδικης διαφοράς μεταξύ ουγγρικής τράπεζας και Ούγγρων δανειοληπτών όπου εξετάστηκε η καταχρηστικότητα των σχετικών όρων⁽¹⁾. Στην εν λόγω υπόθεση οι οφειλέτες άσκησαν αγωγή κατά της τράπεζας καθώς η δανειακή σύμβαση περιείχε έναν όρο, ο οποίος έδινε μονομερές και αδικαιολόγητο πλεονέκτημα, αφού το ύψος του δανείου, που αποδεσμεύθηκε, προσδιορίστηκε από την τράπεζα βάσει της τιμής αγοράς που εφαρμόζει η ίδια για το νόμισμα αυτό, ενώ παράλληλα ο υπολογισμός του ύψους των ληξιπρόθεσμων δόσεων γινόταν βάσει της τρέχουσας τιμής πώλησης του ξένου νομίσματος που εφαρμόζει η ίδια. Δυνάμει, λοιπόν, αυτής της ρήτρας το χορηγηθέν δάνειο, οι τόκοι και τα έξοδα διαδικασίας, καθώς και οι τόκοι υπερημερίας και τα λοιπά έξοδα

υπολογίζονται στο ξένο νόμισμα. Ειδικότερα, η αγωγή έγινε δεκτή τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό, καθώς το εφετείο διαπίστωσε ότι η τράπεζα εξαρτούσε το ύψος των μηνιαίων δόσεων σε ουγγρικά φιορίνια από την τρέχουσα αξία του ελβετικού φράγκου προκειμένου να εξασφαλιστεί η τιμαριθμική αναπροσαρμογή των δόσεων του δανείου, το οποίο αποδεσμεύθηκε σε ουγγρικά φιορίνια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι Ούγγροι δανειολήπτες να καλούνται να πληρώσουν ποσά πολύ μεγαλύτερα από αυτά που είχαν υπολογιστεί κατά την εκταμίευση του κεφαλαίου.

Με βάση τα παραπάνω πραγματικά περιστατικά, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει σε τρία προδικαστικά ερωτήματα. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το κατά πόσο η συμβατική ρήτρα που σχετίζεται με την αποπληρωμή δανείου με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία ξένου νομίσματος αποτελεί ρήτρα που αφορά τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης, αλλά και το κατά πόσο η σχετική ρήτρα συνδέεται με το ανάλογο ή μη της αμοιβής που δικαιούται η τράπεζα για την παρασχεθείσα υπηρεσία. Η σημασία αυτού του προδικαστικού ερωτήματος έγκειται στο γεγονός ότι κατά το άρθρο 4 §2 της Οδηγίας 93/13 δεν υπόκεινται σε έλεγχο καταχρηστικότητας ρήτρες που αφορούν τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ή το ανάλογο ή μη μεταξύ τιμής/αμοιβής και αγαθών/υπηρεσιών, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα σχετίζεται με την ευκρινή διατύπωση της ρήτρας. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ καλείται να απαντήσει αν η επίμαχη ρήτρα πρέπει να είναι διατυπωμένη με σαφήνεια από γραμματική άποψη ή αν πρέπει να παρουσιάζονται με σαφήνεια για τον καταναλωτή οι οικονομικοί λόγοι που οδήγησαν την τράπεζα να εισάγει την εν λόγω ρήτρα στην σύμβαση καθώς και τη σχέση της με τις υπόλοιπες ρήτρες. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα έχει να κάνει με την ερμηνεία του άρθρου 6 §1 της ίδιας Οδηγίας,

"Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το κατά πόσο η συμβατική ρήτρα που σχετίζεται με την αποπληρωμή δανείου με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία ξένου νομίσματος αποτελεί ρήτρα που αφορά τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης"

κατά το οποίο τα κράτη – μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν μέτρα ώστε η καταχρηστική ρήτρα να μη δεσμεύει τους καταναλωτές και να εξακολουθεί να ισχύει η υπόλοιπη σύμβαση, εφόσον είναι δυνατό αυτό και χωρίς την καταχρηστική ρήτρα. Συγκεκριμένα, το ερώτημα αφορούσε κατά πόσο ο εθνικός δικαστής έχει τη δυνατότητα να συμπληρώσει ή να τροποποιήσει την καταχρηστική συμβατική ρήτρα της δανειακής σύμβασης, εφόσον κρίνει ότι η σύμβαση δεν μπορεί να εκτελεσθεί με βάση τις υπόλοιπες συμβατικές ρήτρες, ιδίως ενόψει του γεγονότος ότι το εθνικό δίκαιο περιέχει διάταξη ενδοτικού δικαίου, η οποία περιέχει αναπληρωματική ρύθμιση του επίμαχου ζητήματος, σε περίπτωση που κριθεί ανίσχυρη η εν λόγω ρήτρα.

Όσον αφορά το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ αναφέρει⁽²⁾ ότι ο όρος «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» καλύπτει τη σχετική ρήτρα, δυνάμει της οποίας η τιμή πώλησής του ξένου νομίσματος λαμβάνεται υπόψη προς το σκοπό του υπολογισμού των δόσεων αποπληρωμής του δανείου, μόνο σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι η εν λόγω ρήτρα ορίζει κύρια παροχή της συμβάσεως. Απαιτείται δηλαδή σύμφωνα με το ΔΕΕ η υπό εξέταση ρήτρα (αναφορικά με την καταχρηστικότητά της) να ορίζει κύρια παροχή της σύμβασης που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το ύψος του κεφαλαίου που θα κληθεί να καταβάλει στο τέλος ο καταναλωτής. Η απαίτηση αυτή του ΔΕΕ δικαιολογείται απόλυτα καθώς μόνο στην περίπτωση που η σχετική ρήτρα ορίζει την κύρια παροχή θα βρίσκει εφαρμογή η παράγραφος 2 του άρθρου 4 κατά την οποία περιορίζεται, κατά τα παραπάνω, ο έλεγχος της καταχρηστικότητας, χωρίς να είναι δυνατή η εφαρμογή της σε δευτερεύουσας σημασίας παροχές ή ρήτρες⁽³⁾. Κατά την εκτίμηση του ΔΕΕ, δεν μπορεί να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα μια ανελαστική απάντηση. Οφείλει το δικαστήριο να εκτιμήσει το σύνολο των ιδιαίτερων περιστάσεων της σύμβασης, δηλαδή τη φύση και την όλη οικονομία της, τις

επιμέρους ρήτρες της συγκεκριμένης δανειακής σύμβασης καθώς και το συνολικό νομικό ή πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, προκειμένου να διαπιστώσει αν η σχετική με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες των δανειακών δόσεων ρήτρα συνιστά ουσιώδες στοιχείο της παροχής του οφειλέτη, δηλαδή της απόδοσης του χρηματικού ποσού που έχει διαθέσει ο δανειστής. Πάντως, έχει σημασία η διαπίστωση του ΔΕΕ⁽⁴⁾ ότι θα πρέπει ο όρος «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» να ερμηνεύεται κατά το δυνατό στενά, με δεδομένο ότι η παράγραφος 2 του άρθρου 4 έχει εξαιρετικό χαρακτήρα, καθώς περιορίζει τη δυνατότητα ελέγχου της καταχρηστικότητας.

Περαιτέρω, ως προς το αν η επίμαχη συμβατική ρήτρα αφορά αμοιβή για τις υπηρεσίες της τράπεζας και δη το ανάλογο ή μη αυτής (οπότε και υπαγόμενη στο άρθρο 4 §2 της Οδηγίας θα υπόκειται σε περιορισμένο έλεγχο καταχρηστικότητας) το ΔΕΕ ενέμεινε στη θέση ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση μειωμένου ελέγχου καταχρηστικότητας υπάγονται πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, οι οποίες πρέπει να αφορούν αποκλειστικώς το ανάλογο ή μη της τιμής ή της αμοιβής και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα⁽⁵⁾. Έτσι, εκκινώντας από την αφετηρία της συσταλτικής ερμηνείας της εν λόγω διάταξης⁽⁶⁾, προέβη στη διαπίστωση ότι η διαφορά πώλησης και αγοράς του ξένου νομίσματος, με βάση την ισοτιμία του οποίου υπολογίζεται το ύψος της δανειακής δόσης, δεν συνιστά αμοιβή, τη στιγμή μάλιστα που έναντι αυτής δεν παρέχεται κάποια υπηρεσία από το δανειστή⁽⁷⁾. Ακολούθως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σχετική ρήτρα δεν αφορά αμοιβή και την ιδιότητά της ως ανάλογης έναντι της παρεχόμενης υπηρεσίας, επομένως ο έλεγχος καταχρηστικότητάς της θα πρέπει να είναι πλήρης, χωρίς να ισχύει η εξαίρεση του άρθρου 4 § 2⁽⁸⁾.

Όσον αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, δόθηκε ιδιαίτερη βάση στην σαφή και κατανοητή διατύπωση των όρων για τον

"μόνο στην περίπτωση που η σχετική ρήτρα ορίζει την κύρια παροχή θα βρίσκει εφαρμογή η παράγραφος 2 του άρθρου 4 κατά την οποία περιορίζεται, κατά τα παραπάνω, ο έλεγχος της καταχρηστικότητας"

καταναλωτή. Αυτό που επισημάνθηκε από το ΔΕΕ⁽⁹⁾ αφορά την ευκρινή διατύπωση των όρων όχι μόνο από γραμματική και τυπική άποψη, καθώς πρέπει να είναι σαφείς και κατανοητοί για τον εν λόγω καταναλωτή οι οικονομικοί λόγοι που οδήγησαν στην εισαγωγή της συμβατικής ρήτρας καθώς και η σχέση της με τις υπόλοιπες συμβατικές ρήτρες. Αρχικά, προέβη στη διαπίστωση ότι «προκειμένου να διασφαλιστεί συγκεκριμένα ο επιδιωκόμενος με την Οδηγία 93/13 σκοπός της προστασίας των καταναλωτών, η μεταφορά του εν λόγω άρθρου 4 §2 στις εσωτερικές έννομες τάξεις πρέπει οπωσδήποτε να είναι πλήρης, ώστε η απαγόρευση του ελέγχου της καταχρηστικότητας να αφορά αποκλειστικώς τις ρήτρες που είναι διατυπωμένες με σαφή και κατανοητό τρόπο»⁽¹⁰⁾. Γίνεται δηλαδή μια προσπάθεια εναρμόνισης των επιμέρους εθνικών ρυθμίσεων με τις ενωσιακές, ώστε ο έλεγχος καταχρηστικότητας μιας ρήτρας που αφορά τις περιπτώσεις του άρθρου 4 §2 να αποκλείεται, αν αυτή διατυπώνεται με σαφήνεια, ανεξάρτητα από το κράτος σύναψης της σύμβασης. Περαιτέρω, επισημαίνεται⁽¹¹⁾ ότι η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατύπωσης επιβάλλεται και από το άρθρο 5 της Οδηγίας, με το οποίο προβλέπεται ότι οι συμβατικές ρήτρες πρέπει να διατυπώνονται πάντοτε με σαφήνεια και κατανοητό τρόπο. Δίνεται, λοιπόν, μεγάλη βαρύτητα στην σαφή διατύπωση των σχετικών όρων και συνεπώς στην πληροφόρηση του καταναλωτή, καθώς μόνο όταν έχει ενημερωθεί επαρκώς, μπορεί να αποφασίσει αν θέλει να δεσμευθεί από τις συνέπειες των όρων. Παρατηρείται ακόμη ότι το ΔΕΕ έδωσε βαρύνουσα σημασία στην ευκρινή διατύπωση της συμβατικής ρήτρας, βάσει της οποίας καθορίζεται το ύψος των μηνιαίων δόσεων που οφείλει να καταβάλλει ο καταναλωτής και το οποίο (ύψος) εξαρτάται από την τιμή πώλησης του ξένου νομίσματος την οποία εφαρμόζει ο επαγγελματίας (εδώ η τράπεζα)⁽¹²⁾. Επιβάλλεται, λοιπόν, από το ΔΕΕ στην συμβατική αυτή ρήτρα να εκτίθεται με

διαφάνεια ο μηχανισμός μετατροπής του ξένου νομίσματος, οι ιδιαιτερότητές του αλλά και η τυχόν σχέση που έχει ο εν λόγω μηχανισμός με άλλες ρήτρες. Αυτή η απαίτηση είναι απολύτως λογική, καθώς μόνο με αυτό τον τρόπο θα μπορεί ο καταναλωτής να υπολογίσει τυχόν μεταβολές στο κόστος. Επιπλέον, αναφέρεται⁽¹³⁾ ότι πρέπει να εκθέτονται με σαφήνεια οι ιδιαιτερότητες του προβλεπόμενου τρόπου μετατροπής του ξένου νομίσματος στο εγχώριο, όπως είναι η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρείχε η τράπεζα, προκειμένου να εξακριβωθεί αν ο μέσος καταναλωτής θα μπορούσε να πληροφορηθεί την διαφορά μεταξύ της συναλλαγματικής ισοτιμίας πωλήσεως και αγοράς του ξένου νομίσματος. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απαίτηση για σαφή και κατανοητή διατύπωση περιλαμβάνει και την απαίτηση για ευκρινή αποτύπωση του συνολικού μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος και της επίπτωσής τους στις υποχρεώσεις του δανειολήπτη⁽¹⁴⁾.

Τέλος, όσον αφορά το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ επισήμανε πως το άρθρο 6 §1 δεν απαγορεύει στον εκάστοτε εθνικό δικαστή να θεραπεύσει την ακυρότητα της καταχρηστικής ρήτρας μέσω της εφαρμογής αντ' αυτής εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου⁽¹⁵⁾. Έτσι, η εφαρμογή τέτοιου είδους διατάξεως, αντί της καταχρηστικής ρήτρας, έχει ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της συμβάσεως παρά την κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας. Με αυτό το τρόπο, η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη, κάτι που συνάδει με τους σκοπούς της Οδηγίας 93/13. Ειδικότερα, η εφαρμογή εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου αντί καταχρηστικής ρήτρας κρίνεται συμβατή με τους σκοπούς του άρθρου 6 §1, καθόσον προάγει την επίτευξη μιας ουσιαστικής ισορροπίας δικαιωμάτων – υποχρεώσεων εντός της σύμβασης⁽¹⁶⁾. Αυτό που επιτυγχάνεται δηλαδή είναι μια εν τοις πράγμασι ενδοσυμβατική ισορροπία. Σε αντίθετη

"η απαίτηση για σαφή και κατανοητή διατύπωση περιλαμβάνει και την απαίτηση για ευκρινή αποτύπωση του συνολικού μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος και της επίπτωσής τους στις υποχρεώσεις του δανειολήπτη"

περίπτωση, κατά την οποία κρινόταν αδύνατη η εφαρμογή της ενδοτικού δικαίου διάταξης του εθνικού δικαίου και άρα επιλεγόταν η λύση της εν συνόλω ακυρότητας της σύμβασης, θα υπήρχαν δυσμενείς συνέπειες για τον καταναλωτή. Πιο συγκεκριμένα, ενδεχόμενη ακύρωση θα συνεπαγόταν κατά κανόνα το απαιτητό του συνόλου του οφειλόμενου ποσού του δανείου, γεγονός το οποίο μπορεί να δημιουργούσε οικονομικά βάρη για τον καταναλωτή τα οποία να μην μπορεί να αντέξει, ενώ παράλληλα ο δανειστής δεν θα είχε κίνητρο να αποφύγει την εισαγωγή τέτοιων ρητρών⁽¹⁷⁾. Επομένως, η ακύρωση του συνόλου της σύμβασης δεν αποτελεί μία συμφέρουσα επιλογή για τον ασθενέστερο, τον οποίο το ΔΕΕ προσπαθεί να προστατέψει.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση της απόφασης του ΔΕΕ θα ήταν χρήσιμο να αναφερθεί η αρχή της διαφάνειας, καθώς αποτελεί αξιολογικό θεμέλιο του συνόλου της ενωσιακής νομοθεσίας για τους καταναλωτές. Κεντρική ιδέα της αρχής αποτελεί η ενίσχυση της αυτοευθύνης του καταναλωτή, παρέχοντας σε αυτόν προστασία μέσω ενός υψηλού επιπέδου πληροφόρησης που θα τον καθιστά υπεύθυνο φορέα λήψης αποφάσεων. Η ανάγκη διαφάνειας των όρων που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεως αναγνωρίζεται γενικά στην 20η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 93/13 που ορίζει ότι «οι συμβάσεις πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο»⁽¹⁸⁾.

Καταλήγοντας, λοιπόν, το ΔΕΕ απαντώντας στα παραπάνω προδικαστικά ερωτήματα τείνει υπέρ του πλήρους ελέγχου της καταχρηστικότητας μιας τέτοιας ρήτρας, δίνοντας πάντως τη δυνατότητα στον εθνικό δικαστή να θεραπεύσει την ενδεχόμενη ακυρότητά της μέσω εφαρμογής ορισμένης διάταξης ενδοτικού δικαίου ώστε να αποφευχθεί το συνολικά ανίσχυρο της σύμβασης.

II. Η ελληνική νομολογία

Την έκδοση της απόφασης του ΔΕΕ ακολούθησε σειρά αποφάσεων στην ελληνική νομολογία επί του θέματος, αρχής γενομένης από την ΠολΠρΞανθ 23/2014, που δημοσιεύθηκε στις 27.5.2014⁽¹⁹⁾.

Αρχικά, το δικαστήριο στην εν λόγω απόφαση έκρινε ότι με τη συνομολόγηση της συγκεκριμένης ρήτρας δεν υπάρχει σαφής παρουσίαση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών. Αυτό στηρίζεται στη μη ευκρινή διατύπωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, της μεθόδου και των ιδιαιτεροτήτων του μηχανισμού μετατροπής του εγχώριου σε ξένο νόμισμα και της σχέσης του μηχανισμού και των τυχόν άλλων που προβλέπουν οι ρήτρες σχετικά με την αποδέσμευση και την αποπληρωμή των δανείων. Επίσης, έκρινε ότι δεν αποδείχθηκε ότι ο ενάγων είχε ιδιαίτερες γνώσεις προκειμένου να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει ο παραπάνω όρος και άρα να υπολογίσει τις τοκοχρεωλυτικές δόσεις και το ύψος του ανεξόφλητου κεφαλαίου. Αναγνώρισε, λοιπόν, τον όρο αυτόν ως άκυρο λόγω της καταχρηστικότητάς του και αποφάσισε ότι οι καταβολές που πραγματοποιούνται προκειμένου να εκπληρωθούν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την σύμβαση θα γίνονται σύμφωνα με την ισοτιμία που ίσχυε κατά την ημέρα εκταμίευσης του δανείου.

Ακολούθησε απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κοζάνης⁽²⁰⁾, όπου δικαίωσε το δανειολήπτη κάνοντας δεκτή την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων υποχρεώνοντας την τράπεζα να δεχθεί την καταβολή των μηνιαίων δόσεων με την αρχική ισοτιμία με την οποία έγινε η εκταμίευση του δανείου μέχρι την συζήτηση της κύριας αγωγής και την έκδοση οριστικής απόφασης. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο σκεπτικό της απόφασης γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 6, 7 και 3 παρ. 1 ν. 2251/1994. Αναφέρει ότι μπορεί να γίνει σωρευτική εφαρμογή των

"οι καταβολές που πραγματοποιούνται προκειμένου να εκπληρωθούν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την σύμβαση θα γίνονται σύμφωνα με την ισοτιμία που ίσχυε κατά την ημέρα εκταμίευσης του δανείου."

παραγράφων 6 και 7 του άρθρου 2 καθώς η επίκληση του γενικού αξιολογικού κριτηρίου «της διατάραξης της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή» είναι δυνατό να έχει αξία και χρησιμότητα για την εξειδίκευση των αορίστων νομικών εννοιών και αορίστων αξιολογικών κριτηρίων, που χρησιμοποιεί ο νόμος στις επιμέρους περιπτώσεις του ενδεικτικού καταλόγου. Εννοεί δηλαδή ότι μπορεί να εφαρμοστεί το γενικό κριτήριο της παραγράφου 6 στις κατ' ιδίαν περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 7. Ακόμη επικαλείται και τη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 1 προκειμένου να θεμελιώσει την ακυρότητα της εν λόγω ρήτηρας.

Την ίδια θέση έλαβε επίσης πρόσφατα το Μονομελές Πρωτοδικείο της Λαμίας⁽²¹⁾, σε απόφαση επί αίτησης ασφαλιστικών μέτρων που υπέβαλαν δανειολήπτες. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο διέταξε προσωρινά και μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης, οι δανειολήπτες να καταβάλουν τις μηνιαίες δόσεις του δανείου σύμφωνα με την ισοτιμία που υπήρχε κατά την ημέρα μετατροπής του δανείου σε ελβετικά φράγκα. Αυτό σημαίνει ότι οι δανειολήπτες δεν θα πρέπει να πληρώσουν σύμφωνα με την τρέχουσα ισοτιμία και άρα να είναι υποχρεωμένοι να υποστούν τις συνέπειες (δηλ. καταβολή μεγαλύτερων ποσών) από την ανοδική πορεία του ελβετικού φράγκου και την αύξηση της ισοτιμίας του με το ευρώ. Στο σκεπτικό της απόφασης γίνεται ιδιαίτερη μνεία στο άρθρο 3 §1 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ το οποίο ορίζει ότι οποιαδήποτε ρήτρα που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και δημιουργεί σημαντική ανισορροπία μεταξύ υποχρεώσεων και δικαιωμάτων των μερών θεωρείται καταχρηστική. Ακόμη, αναφέρει ότι είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί σωρευτική εφαρμογή των παραγράφων 6 και 7 του άρθρου 2 του ν. 2251/1994, όπως αναφέρεται και στο σκεπτικό της απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κοζάνης το οποίο εκτέθηκε

προηγουμένως.

Τέλος, ομοίως έκρινε και το Μονομελές Πρωτοδικείο Ρόδου⁽²²⁾, με απόφαση που δικαίωσε δανειολήπτες που σύναψαν δάνεια σε ελβετικά φράγκα και διέταξε την αποπληρωμή των δόσεων με ισοτιμία 1 : 1,56 (ισοτιμία πολύ ευνοϊκότερη από την σημερινή που είναι 1 : 1,186) μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης. Ο καθορισμός της ισοτιμίας σε αυτήν την τιμή (1,56) πραγματοποιήθηκε, καθώς σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης «πιθανολογείται ως συμβατή με τον ευλόγως αντιληπτό ως αναλαμβανόμενο συναλλαγματικό κίνδυνο που απορρέει από τον συμβατικό όρο για έναν μέσο καταναλωτή». Με άλλα λόγια το δικαστήριο έκρινε την ισοτιμία αυτή ως την πιο συμβατή με βάση τον κίνδυνο που αναλάμβανε ο δανειολήπτης συνάπτοντας δάνειο το οποίο θα έπρεπε να αποπληρωθεί σε ξένο νόμισμα.

III. Κριτικός σχολιασμός

Ακολουθώντας, επιχειρείται μια κριτική αποτίμηση της παραπάνω νομολογίας, ώστε να διαπιστωθεί αν πράγματι ορθά ελέγχθηκε ο επίμαχος όρος ως καταχρηστικός και άρα άκυρος. Η έννοια του καταχρηστικού ΓΟΣ δίνεται με αφηρημένο τρόπο από τη διάταξη του άρθρου 2 §6 εδ. α' ν. 2251/1994, όπου και ορίζεται ότι «γενικοί όροι των συναλλαγών που έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι». Κατά τη νομολογία αποτελεί «νομοθετική εξειδίκευση του γενικού κανόνα του άρθρου 281 ΑΚ περί απαγορεύσεως της καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος ή θεσμού, του θεσμού της συμβατικής ελευθερίας»⁽²³⁾. Παράλληλα στο δεύτερο εδάφιο της παρ.6 σύμφωνα με την οποία «ο καταχρηστικός χαρακτήρας γενικού όρου ενσωματωμένου σε σύμβαση κρίνεται αφού ληφθούν υπ' όψιν η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση, ο σκοπός της, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά την

"το δικαστήριο έκρινε την ισοτιμία αυτή ως την πιο συμβατή με βάση τον κίνδυνο που αναλάμβανε ο δανειολήπτης συνάπτοντας δάνειο το οποίο θα έπρεπε να αποπληρωθεί σε ξένο νόμισμα."

σύναψη της και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία εξαρτάται», αναφέρονται τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία γίνεται η διάγνωση της καταχρηστικότητας. Παρ' όλα αυτά ο δικαστής προτού προχωρήσει στη συνεκτίμηση των εν λόγω κριτηρίων, οφείλει να ερευνήσει κατ' αρχήν τη διατάραξη στην ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων που προκαλεί ο υπό εξέταση όρος αλλά και κατά πόσο αυτή η διατάραξη συνεπάγεται οικονομική επιβάρυνση του καταναλωτή⁽²⁴⁾.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο όρος «υπέρμετρη», που έπρεπε να συντρέχει κατά την αρχική διατύπωση του νόμου προκειμένου η διατάραξη να θεμελιώνει καταχρηστικότητα του όρου, μετατράπηκε σε «σημαντική» με το ν. 3587/2007 (άρθρ.2 παρ. 2), όπως άλλωστε τον ερμήνευε ουσιαστικά και η νομολογία⁽²⁵⁾, σε μία προσπάθεια εναρμόνισης με την Οδηγία 93/13. Αυτή η μετατροπή πραγματοποιήθηκε διότι η γραμματική ερμηνεία του όρου «υπέρμετρη» διατάραξη μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντικό περιορισμό της δυνατότητας ελέγχου του περιεχομένου των ΓΟΣ και, συνεπώς, σε μειωμένη προστασία του καταναλωτή σε σχέση με την προβλεπόμενη στην Οδηγία. Στόχος είναι να προστατευθεί ο καταναλωτής από οποιαδήποτε σημαντική διατάραξη που πραγματοποιείται στην συμβατική σχέση λόγω της εκάστοτε επίμαχης ρήτρας η οποία θα συνεπάγεται οικονομική επιβάρυνση του καταναλωτή. Σε αντίθετη περίπτωση θα παρατηρείτο το φαινόμενο ο καταναλωτής να τηρεί ασύμφορες γι αυτόν συμβατικές υποχρεώσεις επειδή διαταράσσουν μεν ουσιαστικά αλλά όχι σε τόσο ακραίο βαθμό ώστε να δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός «υπέρμετρη». Η μετατροπή συνεπώς έγινε με γνώμονα το κατά πόσο είναι ουσιαστικής η διατάραξη. Αρκεί δηλαδή να επηρεάζει σε τέτοιο βαθμό τη συμβατική ισορροπία, ώστε ο καταναλωτής να καλείται να εκπληρώσει υποχρεώσεις οι οποίες δεν μπορούσαν να

υπολογιστούν κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης και μεταβλήθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα τη δυσανάλογη επιβάρυνση του καταναλωτή.

Στην υπό εξέταση περίπτωση ο καταναλωτής καλείται κάθε μήνα να καταβάλει την οφειλόμενη δανειακή δόση σε ευρώ με βάση την τρέχουσα ισοτιμία του με το ελβετικό φράγκο αλλά και την προμήθεια της τράπεζας για μετατροπή του ευρώ σε ελβετικό φράγκο. Ο καταναλωτής επωμίζεται όλες αυτές τις επιβαρύνσεις, με αποτέλεσμα να καλείται να πληρώσει πολύ μεγαλύτερα ποσά από αυτά που υπολογίστηκαν κατά την ημέρα εκταμίευσης της δόσης ή του κεφαλαίου με αποτέλεσμα να υπάρχει ουσιαστική διατάραξη της συμβατικής ισορροπίας. Χαρακτηρίζεται ουσιαστικής αφού έχει άμεση και σημαντική επίπτωση στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης, που είναι το κεφάλαιο που οφείλει ο καταναλωτής να αποπληρώσει, καθώς όπως προαναφέρθηκε επιφορτίζεται με όλα τα βάρη τα οποία προκύπτουν τόσο από την ισοτιμιακή μεταβολή μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου σε κάθε δόση αλλά και από την προμήθεια για την μετατροπή συναλλάγματος.

Πράγματι, τα κριτήρια που ο δικαστής συνεκτιμά για να καταλήξει στο κατά πόσο η διατάραξη της ισορροπίας και τα οποία αναφέρονται στο άρθρο 2 παρ. 6 εδ. β' ν. 2251/1994 φαίνεται να επιβεβαιώνουν το συγκεκριμένο συμπέρασμα. Τα κριτήρια αυτά είναι η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών, ο σκοπός της σύμβασης, οι ειδικές συνθήκες αλλά και όλες τις υπόλοιπες ρήτρες της⁽²⁶⁾.

Αρχικά, η φύση των αγαθών επιδρά άμεσα στον καθορισμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που ανταποκρίνονται στις δικαιολογημένες προσδοκίες των μερών, δηλαδή στη συμβατική ισορροπία που αποτελεί το μέτρο ελέγχου εφαρμογής της γενικής ρήτρας του άρθρου 2 παρ.6 εδ.α' ν.2251/1994⁽²⁷⁾. Έτσι, η σύναψη δανείου λόγω της πολύπλοκης φύσης της απαιτεί επαρκή ενημέρωση και διατυπωμένους με σαφήνεια

"η σύναψη δανείου λόγω της πολύπλοκης φύσης της απαιτεί επαρκή ενημέρωση και διατυπωμένους με σαφήνεια όρους"

όρους, ώστε ο καταναλωτής να αντιληφθεί πλήρως ποιες είναι οι υποχρεώσεις του και να γνωρίζει εν προκειμένω ποιο θα είναι το ύψος του κεφαλαίου που θα πρέπει να αποπληρώσει. Στις υπό εξέταση περιπτώσεις η σύμβαση δεν καθόριζε με σαφήνεια τις υποχρεώσεις του καταναλωτή ώστε αυτός να γνωρίζει ποιες θα είναι οι επιβαρύνσεις αλλά και τον κίνδυνο που θα αντιμετώπιζε σε πιθανή αύξηση της ισοτιμιακής μεταβολής του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ. Η συντελεσθείσα, λοιπόν, αύξηση της αξίας του ελβετικού φράγκου οδήγησε σε υπερβολική αύξηση των μηνιαίων δόσεων με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να πληρώνει μεν τις δόσεις αλλά να αυξάνεται το ποσό του κεφαλαίου που έπρεπε να αποπληρώσει. Συνεπώς η εν λόγω ρήτρα αφού διαταράσσει την ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όπως αναλύθηκε παραπάνω επιδρά άμεσα στον σκοπό αφού θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του⁽²⁸⁾.

Ένα ακόμη πολύ σημαντικό κριτήριο αφορά τις ειδικές συνθήκες υπό τις οποίες προσφέρεται η υπηρεσία ή το αγαθό, όπως είναι το επίπεδο μόρφωσης του καταναλωτή αλλά και ο χρόνος που παρασχέθηκε από τον προμηθευτή για την ενημέρωσή του⁽²⁹⁾. Θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η υψηλή μόρφωση την οποία διαθέτει ένας καταναλωτής δεν συνεπάγεται αυτομάτως υποχρέωση ή δυνατότητα εξειδικευμένων οικονομικών γνώσεων. Ο κάθε μορφωμένος πολίτης διαθέτει γνώσεις και εξειδίκευση πάνω στο αντικείμενο του και χάριν αυτού του πνευματικού του επιπέδου αντιμετωπίζεται διαφορετικά σε κάποιες από τις συναλλαγές του. Στην προκειμένη όμως περίπτωση εκτός από τους οικονομολόγους και όσους απασχολούνται επαγγελματικά στο χρηματοπιστωτικό χώρο δεν είναι δυνατόν να γίνονται πάντα απόλυτα αντιληπτές ρήτρες οι οποίες καθορίζουν οικονομικά μεγέθη, εκτός αν δοθεί η δέουσα ενημέρωση από τον προμηθευτή. Για παράδειγμα, ένας γιατρός δεν είναι υποχρεωμένος να γνωρίζει μηχανισμούς που

καθορίζουν το κεφάλαιο που θα πρέπει να αποπληρωθεί, παρ'ότι το επίπεδο μόρφωσης του είναι αρκετά υψηλό. Αυτό το οποίο οφείλει να πράξει ο προμηθευτής είναι να αφιερώσει ικανοποιητικό χρόνο ώστε να ενημερώσει με κάθε δυνατό τρόπο (ενημερωτικά φυλλάδια, κατ' ιδίαν συναντήσεις, e-mail, επεξήγηση των μηχανισμών που καθορίζουν τις δόσεις και το κεφάλαιο) τον καταναλωτή προκειμένου να μην βρεθεί σε δυσχερέστερη θέση από αυτή που είναι κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης ή έστω να γνωρίζει τους κινδύνους που αναλαμβάνει.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η υπό συζήτηση ρήτρα δυνατόν να κριθεί ως καταχρηστική και δυνάμει των εδαφίων ια' και ιη' του άρθρου 2 §7. Σύμφωνα με το εδάφιο ια' απαγορεύονται οι όροι που «χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στην σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή»⁽³⁰⁾. Κατά τη σύναψη του εν λόγω δανείου η τράπεζα δεν καθόρισε το τίμημα, αφού εξαρτά το ύψος της κάθε μηνιαίας δόσης που έπρεπε να καταβληθεί σύμφωνα με την εκάστοτε τρέχουσα ισοτιμία μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην μπορεί ο καταναλωτής να προβλέψει την οφειλόμενη από αυτόν παροχή, αφού η εκάστοτε ισοτιμία αποτελεί έναν αστάθμητο παράγοντα, καθώς ο υπολογισμός της ενδεχομένως να μπορεί να γίνει μόνο κατά προσέγγιση. Σε κάθε όμως περίπτωση αφήνεται το τίμημα αόριστο με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να μην μπορεί να υπολογίσει τις μηνιαίες δόσεις αλλά και το κεφάλαιο το οποίο στο τέλος θα πρέπει να αποπληρώσει. Ακόμα και όταν το τίμημα προσδιορίζεται στη σύμβαση, αλλά προβλέπεται δυνατότητα αόριστου ανακαθορισμού του, τότε θα πληρούνται και πάλι η πρώτη προϋπόθεση, καθώς υπάρχει αοριστία του τιμήματος⁽³¹⁾. Αυτό συνδέεται άμεσα και με την δεύτερη προϋπόθεση όπου το τίμημα δεν προσδιορίζεται με βάση κριτήρια που

"η υψηλή μόρφωση την οποία διαθέτει ένας καταναλωτής δεν συνεπάγεται αυτομάτως υποχρέωση ή δυνατότητα εξειδικευμένων οικονομικών γνώσεων"

περιγράφονται στην σύμβαση. Όπως διαπιστώθηκε στις περιπτώσεις σύναψης δανείου με ελβετικό φράγκο, η τράπεζα δεν διέθετε κανένα συγκεκριμένο κριτήριο ή μηχανισμό προκειμένου να μπορούν να υπολογιστούν οι δόσεις και το κεφάλαιο. Το μόνο κριτήριο το οποίο ανέφερε, ήταν η ισοτιμία ευρώ – ελβετικού φράγκου, το οποίο όμως είναι ακριβώς ασαφές, καθώς δεν μπορεί να υπολογιστεί ποια θα είναι αυτή την εκάστοτε περίοδο, αφού επηρεάζεται από αστάθμητους παράγοντες διεθνούς οικονομίας. Τέλος, το εδάφιο ιη' του άρθρου 2 παράγραφος 7 απαγορεύει τους όρους που «εμποδίζουν τον καταναλωτή να υπαναχωρήσει, όταν η αύξηση του τιμήματος σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης είναι υπερβολική γι αυτόν». Προκύπτει, λοιπόν, ανάγκη περαιτέρω προστασίας του καταναλωτή όταν οι αυξήσεις είναι υπερβολικές. Τέτοιου είδους ανάγκη προστασίας θα μπορούσε να καλυφθεί καταρχήν μόνο αν εξειδικευόταν η αρχή της συναλλακτικής πίστης (288 ΑΚ), έτσι ώστε να παρασχεθεί δικαίωμα μονομερούς λύσης της σύμβασης στον οφειλέτη της αντιπαροχής, κατ'αντιστοιχία με τις ΑΚ 388 και ΑΚ 697. Όμως με το εδ. ιη' του άρθρου 2 ο δικαστής έχει τη δυνατότητα να θεωρήσει ως πρόσθετη προϋπόθεση κύρους των ρητρών που αυξάνουν το τίμημα τη παροχή δικαιώματος στον καταναλωτή να λύσει μονομερώς τη σύμβαση σε περίπτωση που υπάρξει υπερβολική αύξηση του τιμήματος⁽³²⁾.

Συμπέρασμα

Εν κατακλείδι, ελέγχοντας τον σχετικό όρο της δανειακής σύμβασης, σύμφωνα με τον οποίο η καταβολή των δόσεων γίνεται σε ευρώ αλλά με βάση την τρέχουσα κάθε φορά ισοτιμία του με το ελβετικό φράγκο, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ο σχετικός όρος είναι καταχρηστικός. Αυτό στηρίζεται τόσο στη διάταξη του άρθρου 2 § 6 όσο και σε αυτήν του άρθρου 2 § 7 ν. 2251/1994. Επομένως, η πρόσφατη νομολογία η οποία δικαίωσε τους καταναλωτές και έκρινε τον όρο ως καταχρηστικό κρίνεται ως ορθή.

.....

Σημειώσεις

1. Απόφαση της 30.4.2014, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Zrt, υπόθεση C-26/13.
2. Αρ.σκέψης 36, 44, 46, 59.
3. Αρ. σκέψης 50.
4. Αρ. σκέψης 49.
5. Αρ. σκέψης 54.
6. Αρ. σκέψης 42.
7. Αρ. σκέψης 57 – 58.
8. Αρ. σκέψης 58.
9. Αρ. σκέψης 60.
10. Αρ. σκέψης 62.
11. Αρ. σκέψης 67.
12. Αρ. σκέψης 73.
13. Αρ. σκέψης 74.
14. Αρ. σκέψης 75.
15. Αρ. σκέψης 80 – 85.
16. Αρ. σκέψης 82.
17. Αρ. σκέψης 84.
18. Δέλλιος, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου ΙΙ, 2013, σελ.208.
19. ΠολΠρΕξανθ 23/2014, ΧρΙΔ 2014.606.
20. ΜΠρΚοζ 342/2014, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.
21. ΜΠΡ Λαμ 163/2015, ΝΟΜΟΣ.
22. ΜΠΡ Ρόδου 58/2015, δημ. στην <http://vand2014.blogspot.com/2015/02/582015.html>.
23. ΕφΑθ 3811/1998, ΝοΒ 1998.1266· ΕφΑθ 6291/2000, ΝοΒ 2001.644.
24. Γαζέτας, Γεν. Όροι Συναλλαγών, 2001, σελ.86,
25. ΟΛΑΠ 6/2006, ΕλλΔνη 2006.419· ΟΛΑΠ 15/2007 ΕλλΔνη 2007.985 (986)· ΑΠ 1495/2006 ΔΕΕ 2006, 1307 (1308). Βλ. και Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών ΙΙ, σελ.112-113.
26. Γαζέτας, ΓΟΣ, σελ.87
27. Δέλλιος, Προστασία των καταναλωτών ΙΙ, σελ.276.
28. Δέλλιος, Προστασία των καταναλωτών ΙΙ, σελ.277.
29. Γαζέτας, ΓΟΣ, σελ.86.
30. Βλ. Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών ΙΙ, σελ. 125· Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών, 2000, σελ.120.
31. Μεντής, ΓΟΣ, σελ.121.
32. Δέλλιος, Προστασία των καταναλωτών ΙΙ, σελ. 128.